

Міністерство освіти і науки України
Уманський національний університет садівництва
Академія імені Якуба з Парадижу в Гожуві Великопольському (Польща)

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ
VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ФІЛОСОФІЯ САДУ І САДІВНИЦТВА В СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ:
ДЖЕРЕЛА ТА НОВІТНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Умань – 2022

Рецензенти

Карасевич А. О., кандидат філософських наук, професор (Уманський державний педагогічний університет ім. Павла Тичини);

Мудрак Р. П., доктор економічних наук, професор (Уманський національний університет садівництва);

Запорожець М. О., кандидат філософських наук, доцент кафедри соціальних та правових дисциплін Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Редакційна колегія:

Машковська Л.В., завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент;

Коваленко-Чукіна І.Г. кандидат юридичних наук, доцент;

Шатохін А.М., доктор соціологічних наук, професор;

Ямчук П.М., доктор філософських наук, професор, академік НАН ВО України.

Ухвалено на засіданні Вченої ради Уманського національного університету садівництва протокол № 2 від 19 травня 2022 року.

«Філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела та новітні інтерпретації»: збірник наук. статей за матеріалами VI міжнародної науково-практичної конференції / М-во освіти і науки України, Уманський НУС [та ін.]. Умань: ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2022. 195 с.

Збірник наукових статей містить матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції «філософія саду і садівництва в світовій культурі: джерела та новітні інтерпретації». Призначений для викладачів, науковців та студентів аграрних вузів.

The collection of scientific articles contains materials of VI international scientific and practical conference: "Philosophy of the garden and gardening in world culture: sources and newest interpretations". Designed for teachers, scholars and students of agrarian universities.
©Уманський НУС, 2022.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ В ТУРИЗМІ	
Асмолова Н. О.....	10
ГРОТЕСК І ЖИТТЄВА ФІЛОСОФІЯ У ТВОРЧОСТІ МАРТИНА МАКДОНАХА (МАКДОНА)	
Білотіл В.Ю.....	14
ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ ТА ЙОГО ОСНОВ	
Білошкурська З.П.	39
УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ	
Доморослий В. І.....	53
ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	
Коваленко-Чукіна І.Г.....	67
ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МАРКЕТИНГУ В ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ	
Кожухівська Р. Б.....	71
ЕТАПИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	
Кожушко Т.В.	75
САД ПОЗА МЕЖАМИ ЧОРНО-БІЛОЇ ЕКЗИСТЕНЦІЇ	
Комісаренко Н.О.....	78
ДУХОВНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ САДІВНИЦТВО: ДИТЯЧИЙ САДОК – ШКОЛА – ВУЗ	
Крисенко І.А.....	87

**АГРОНОМІЧНА ДОПОМОГА З ПОКРАЩЕННЯ ДРІБНОГО
СЕЛЯНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА (РІЛЬНИЦТВА ТА ПРАКТИЧНОГО
САДІВНИЦТВА) ЧЕРКАЩИНИ НАПОЧАТКУ ХХ СТ****Костюк М. В.....91****ВИКОРИСТАННЯ ІНОВАЦІЙ У СФЕРІ ТУРИЗМУ****Курінна А. І.....100****ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ
СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ****Малюга Л. М.....104****ВПРОВАДЖЕННЯ ІНІЦІАТИВИ «САДИ ПЕРЕМОГИ»: ПРАВОВІ
АСПЕКТИ****Машковська Л.В.....109****УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ІНДИКАТОР
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ****Мовчан Л. В., Суліма Л. В.....117****ГОСТИННІСТЬ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН****Нагернюк Д.В.....121****ВИХОВНА МЕТА ЧИТАННЯ В ПОЛІВИМІРНОМУ АСПЕКТІ
ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОЇ ОСОБИСТОСТІ****Ніколаєва А.А.....126****ФОРМУВАННЯ ДУХОВНО- НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ****Осадча Л. А.....131****РАФАЕЛЬ ЛЕМКІН ПРО ГОЛОДОМОР 1932-1933 РОКУ ЯК АКТ
ГЕНОЦИДУ УКРАЇНЦІВ****Пахольчук І. С.....135****ЗНАЧЕННЯ ДІАГНОСТИЧНИХ УМОВ ПРИ ВИКЛАДАННІ ПРАВОВИХ**

ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ АГРАРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Поліщук О.А.....147

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В ТУРИЗМІ

Рослік А.В.....161

СТАНДАРТИЗАЦІЯ І СЕРТИФІКАЦІЯ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ

Терещук Н.В.....164

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СПОЖИВЧОЮ МОТИВАЦІЄЮ

У СФЕРІ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ

Транченко Л.В. 169

РОБЕРТ МЕРТОН ПРО ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНАЛІЗМУ В УПРАВЛІННІ СУСПІЛЬНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Шатохін А.М., Вуйченко М.А. 176

СУЧАСНІ ЕКОНОМІЧНІ ТЕОРІЇ: СПАДКОЄМНІСТЬ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Шиманська О. В.....180

УКРАЇНСЬКИЙ САД І ХЛІБОРОБСЬКА ТРАДИЦІЯ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Ямчук П. М., Ухто Галіна, Рибчак В. І.....187

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....190

2. Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні».
3. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні».
4. Указ Президента України від 14 березня 2022 року № 133/2022 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні».

Доморослий В. І.

доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін

Уманський НУС

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ

З історичних джерел відомо, що формування українського етносу відбувалося в Середній Наддніпрянщині в період IX–V століття. Православно-руська ідентичність XIII–XIV століть – сформувалася на підконтрольних монголо-татарам українських землях на основі головного на той час ідеологічно-духовного ідентифікатора, яким стає християнське віровчення, завдяки прихильному ставленню до нього монголо-татар. Прилучення до православно-руської ідентичності в той період стає особливо помітним у містах Галицько-Волинського князівства, завдяки зусиллям князівсько-боярської верхівки та духовництва.

Витока української ідентичності необхідно шукати у Київській Русі. Тексти древніх графіті незаперечно свідчать, що саме українська мова була розмовною у Києві тисячу років тому. І – відповідно – нашими пращурами були не хозари, половці чи московити, а українці.

Однак, на думку І. Лисяка-Рудницького, «початків формування української нації треба шукати в період розпаду Київської держави», проте вона викристалізувалась у

Галицько-Волинському королівстві та Великому князівстві Литовському [2, т. 1, 18]. Вона починає своє становлення з часів входження українських земель у «Велике князівство Литовське, Руське і Жмудське» з українською офіційною мовою (1362-1569). У ньому формується власна руська еліта (шляхта) з руською (українською) самосвідомістю, що базувалася на тодішніх поняттях литовсько-польського життєвого простору – «честі», «значності», «справедливості». Реанімується й набуває нового життя поняття «Україна». Межі його вживання розширюються разом зі становленням та зміцненням української військової структури «Військо Запорозьке». Норми публічного життя земель як Литовського, так і Руського князівств виражали «права і вольності» писаного права, що були внормовані Литовськими статутами – Першим 1529 року, Другим 1566 року, Третім 1588 року, який поступово витіснив попередній, а також збірками «німецьких міських прав» – Магдебурзького, Гельминського, застосування яких вважалося в Україні традиційним.

Після литовського й польського панування на українських землях українці відновили свою державу вперше за Хмельницького. звольній війні 1648–1654 рр., а ще раніше існуванню Запорізької Січі, українська культурна ідентичність стала визнаним і вагомим чинником політичної історії Європи. Однак укладений 1654 р. у м. Переяславі договір з Росією надовго загальмував національне самовизначення українського народу. Андрусівські угоди 1667 р., які Москва уклала з Варшавою, поділили українські землі між Польщею та Московією: Правобережжя відійшло до Речі Посполитої, а Лівобережжя з Києвом – до Московського царства. Історично Україна як форпост європейської цивілізації на Сході, що стримував тюрксько-ісламський натиск на Європу, мала всі передумови формування нації європейського зразка. Проте Петро I і його наступники розірвали природні процеси взаємозв'язків Східної України з європейським світом, що негативно позначилося на становленні нації, бо її самобутні культурні структури силоміць прив'язувалися до великоросійської «трійки» (православ'я – самодержавство – народність), що була підґрунтям імперської міфології, а отже, не

могла слугувати світоглядною парадигмою української національної ідеї. Східна Україна відтоді перетворювалася на територію з переважним розселенням українців, тобто на Україну територіальну й демографічну, а не політичну та соціокультурну.

З цього часу українська ідентичність існувала головним чином як спосіб буття нижчих (переважно сільських) верств населення – їхньої мови, звичаїв, обрядів тощо, набираючи інколи й більш рефлексованих форм (наприклад, гасла та вимоги національно-визвольних рухів, шедеври духовної творчості кращих її представників, з-поміж яких найбільш знаковими постатями є Леся Українка та Тарас Шевченко). У цілому українство в цей період формується в парадигмі так званої етнічної нації.

Після Люблінської унії в умовах окатоличення національної верхівки, постійних моральних і матеріальних утисків український етнос зберіг свою самобутність завдяки народному християнству, яке увібрало в себе релігійні ідеї праукраїнського етносу. М. Грушевський у своїх працях стверджував, що сільськогосподарська праця й зумовила специфіку релігії українського етносу. «Сільськогосподарський календар, – писав він, – був скелетом, риштуванням, до котрого чіплялись різні акти релігійно-поетичного і громадського життя. Народне християнство, – стверджує М. Грушевський, – це релігія українського народу, що постала внаслідок злиття і взаємопроникнення магічно-натуралістичного світогляду і християнства та інших релігійних уявлень» [1, т. 1, с.171].

В умовах, коли офіційне християнство стало народним, саме сільський священик у своїх щоденних контактах і щотижневих проповідях використовував народну мову, а вчення, що він проповідував, було настільки ж національним, як і всесвітнім. Своїми проповідями він формував почуття національної гідності українців, а також поширював знання про славне минуле княжої доби.

Козацтво середини XVI ст. об'єднало українське суспільство в справі релігійно-національної боротьби. Першим кроком у справі об'єднання українського суспільства було повстання під проводом Криштофа Косинського у 1591 р, впродовж якого козацтво і селянство виступило проти польського гноблення. Незважаючи на його поразку, вона

мало велике значення, адже козацтво і селянство виступало як єдина спільнота. Наступним етапом в консолідації українського суспільства був вступ гетьмана Петра Сагайдачного разом усім козацтвом до київського братства 1620 р. Братство складалося з міщан і ця подія свідчила, що до спілки селян та козаків долучилося міщанство. Ставши ктиторм (опікуном) Києво-Братського монастиря, гетьман найперше подбав про створення при ньому школи. За прикладом гетьмана кожен козацький воєнначальник ставав ктиторм якогось монастиря, церкви і дбав за розвиток культури та освіти.

Саме завдяки підтримці козацтва у 1620 р. єрусалимський патріарх Фефан зміг відновити в Україні православну ієрархію. Нові ієрархи православної церкви, більшість з яких були вихідцями з дрібної шляхти мала тісні зв'язки з козаками та братствами. Ототожнення релігії з етнічністю дало змогу, по-перше, зберегти свою окремішність, по-друге, сприяло зміцненню початків національної свідомості і національної ідентичності.

Упродовж століття козак став ключовою постаттю в національній свідомості українців. У цьому контексті, особливо хотілося б зупинитися на ролі козацтва у формуванні національної ідентичності. Отже, стихійне бунтарство отримало втілення в козацтві.... «Жити в Україні значило воювати постійно; за цих умов поява «людей своєвольних» – козацтва – була вмотивована умовами життя. Козаки вважали себе лицарством і підкреслювали свою спорідненість з військово-чернечим Мальтійським орденом. Їхнє життєве кредо виразно відбите у вірші Касіяна Саковича на смерть гетьмана Сагайдачного: свою «золоту вольність» козаки здобули «не грішми, але кров'ю», особистою мужністю і вірністю «ойчизні». Світ для козацтва виразно поділявся на «своїх» і «чужих». Моральні норми у «своєму» світі вибудовувалися на началах відданості побратимству, чесності, своєрідного демократизму. До «чужого» світу – спочатку, а потім і «лядського» – запорожець ставився по-іншому – тут і підступність, і жорстокість не піддавалися ані найменшому осуду

Із середини XVII ст. починається активна національно-визвольна боротьба проти магнатського панування. Ця боротьба козацтва, що раз у раз переростала в збройні конфлікти, знайшла своєзавершення в часи Б. Хмельницького. Козацька республіка в середині XVII ст. остаточно сформувалася як демократична держава з республіканським методом правління (Гетьманщина).

Нова соціальна структура, що стала наслідком революції, як і створені у її перебігу нові політичні, військові, правові інститути, означали перехід через «точку неповернення»: значно зміцнілому внаслідок інкорпорації Гетьманщини російському самодержавству довелося понад сто років терпіти наявність на своїй території рис автономного українського устрою, а Польща впродовж тих же ста років розгубила ознаки своєї колишньої могутності і наприкінці XVIII ст. взагалі зійшла з політичної арени.

На думку французького соціолога Д. Шнаппера, «війна, протистояння небезпеці із зовнішніми чинниками пробуджують свідомість етнічних груп та народжують спільноту, що усвідомлює власну самотність» [4, с. 46].

Після Переяславських угод поступове поглинання Гетьманщини Московським царизмом призвело до закріпачення українських селян російським дворянством та козацькою старшиною. Великі зміни відбувалися також у релігійно-культурному житті народу.

Офіційний поділ території України між Росією та Польщею «1667 та 1686 рр.») означав новий формат розвитку України: у способі перебування окремими частинами у складі різних, інколи навіть ворогуючих між собою, держав. Поділ України на Лівобережну та Правобережну ще буде даватися взнаки в усіх сферах життя: від соціально-економічної до суспільно-політичної.

У XVII-XVIII ст. вже в новому – московському політико-географічному контексті – процес усвідомлення своєї ідентичності різко загальмувався, оскільки втратив нічим не замінний у той час релігійний характер. Росія, на відміну від Речі Посполитої, не

відчувувала українців за релігійною ознакою, й не давала можливості трансформувати свою середньовічну, релігійну ідентичність у нову національну. Еліта отримала дворянські титули, пересічний люд – православних попів, релігійний центр після перенесення з Києва до Москви остаточно збігся з політичним, то ж українцям все, що залишалося, примиритися з власною провінційністю. Адже у той період передусім – віра і належність до певного суспільного стану, а не мова, культура, історія та місцеві звичаї – визначала людську ідентичність.

Станова ідентичність виявилася пріоритетнішою за національну. Цим була зумовлена криза національної самоідентифікації, пов'язана з дедалі глибшою інкорпорацією українських земель до складу Російської держави.

Новостворені російські навчальні заклади переманювали викладачів і випускників Києво-Могилянської академії, Чернігівської, Переяславської та Харківської колегій. Добре освічені священики Української православної церкви направлялися на службу у віддалені райони імперії. Отже, українське християнство, що впродовж століть захищало національну самобутність у боротьбі з католицизмом, у нових умовах поступово перетворювалося в засіб поширення російської імперської культури. Водночас таке поглинання української інтелектуальної еліти, яка впродовж століть формувалася під впливом європейської цивілізації, сприяло транзиту культурних цінностей на обширну територію Російської імперії.

Під впливом Великої французької революції, наприкінці XVIII ст. серед українського дворянства Лівобережжя посилюється зацікавленість історією, особливо історією козацтва.

А вихід у світ «Истории Русів» значно посилила інтерес до української минувшини. Водночас українські інтелектуали того часу намагалися перетворити місцеву розмовну мову на головний засіб самовираження всіх українців. Першим твором, написаним мовою селян, була комедія «Енеїда» І. Котляревського. Публікація 1798 р. цього твору знаменувала появу української мови як літературної.

«Енеїда» сприймалася по різному. Якщо російський читач сприймав її як комічну забавку без глибинного сенсу, то українці, читаючи твір, відчували його на рівні несвідомого попадання в унісон єдиній колективній емоції та могли задовольнити свої патріотичні амбіції. У мандрах Енея вони могли відчитати символічну проекцію до пошуку національної тотожності з неодмінними на цьому шляху втратами та розчаруваннями, проте так само з неодмінною надією та оптимістичним поглядом у майбутнє.

В умовах перебування під владою двох імперій, коли ні про які «українські» взагалі, а тим більше українські «політичні концепції», годі було й помишляти, сміх виконував компенсаторну функцію, оскільки надавав можливість хоча б для символічної реалізації мрій українців про власну державність, національну незалежність та самовизначення. Не випадково ж кінець Енеєвих пригод у комедії збігається із заснуванням нової держави, у якій герой має панувати, а не підкорятися чужій волі. У цьому контексті нескладно знайти відповідь на те, чому почуття гумору є невід'ємною рисою українського народу, а сміхові настрої закарбувалися в його мові й складають той неповторний національний колорит, який не можна сплутати із жодним іншим.

Провідна роль у поширенні літературної української мови й становленні національної ідентичності на початку XIX ст. належить харківським романтикам. Більшість цих молодих українських інтелектуалів проживала в Слобідській Україні та була пов'язана з Харківським університетом. На основі народної мови українські романтики роблять спроби, на противагу бурлеску і травестії, витворити “високу” українську літературу. Вони доводять, що народною мовою можна передавати філософські й мистецькі ідеї та глибокі почуття.

До процесу творення української ідентичності долучилася «Руська трійця», яку очолили випускники львівської греко-католицької семінарії Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич і Яків Головацький. На відміну від старшого покоління, яке було тісно пов'язане з церковними традиціями і старослов'янською церковною мовою, молоді

«будителі» прагнули впровадити в тогочасну літературу народну мову. У 1837 р., скориставшись м'якістю цензури в Австрійській імперії, М. Шашкевич, І. Вагилевич та Я. Головацький видали у Будапешті збірку «Русалка Дністрова». Хоча збірка не відзначалася високим літературним рівнем, вона відіграла велике значення в національному відродженні Західної України. Її важливість полягала у розриві зі старою традицією літератури церковнослов'янською мовою. Ця збірка ввела народну мову галицьких русинів у літературу і довела, що між їхньою мовою і мовою українців з Російської імперії немає суттєвих відмінностей, а, отже, галичани і наддніпрянці становлять один і той самий народ. Тому її поява стала віхою у розвитку українського національного руху в Галичині.

Найвизначнішою постаттю у першій половині XIX ст. був Т. Шевченко. У 1840 р. він видав збірку поезій «Кобзар». Значення «Кобзаря» виходило поза літературні рамки. Велике значення мав політичний аспект творчості Т. Шевченка. Найпліднішим з цього погляду були 1843 – 1845 рр., коли митець написав свої найбільш революційні поеми – «Сон», «Кавказ», «І мертвим і живим...». Більшість з них увійшли до збірки «Три літа». Його пристрасна поезія не обмежувалася, як у інших українських романтиків, оплакуванням героїчного минулого. Вона збуджувала національні почуття і давала бачення майбутнього: якщо Україна в минулому користувалася правами самостійної держави, то це має служити достатньою підставою для здобуття політичної незалежності у майбутньому.

Основну вину за поневолення України Шевченко покладав на Росію та російських імператорів. Для Т. Шевченка російські імператори – тирані, які позбавили Україну свободи. До Шевченка українські інтелектуали ніколи раніше не піднімали так сильно свого голосу протесту проти Росії. Його поезія різко відкидала конформістську модель «Малоросійства», що ґрунтувалася на ідеї нероздільності Малої та Великої Русі і лояльності до російського імператора. Проте він і гостро картає українців за те, що вони

не в достатній мірі захищали свою волю, свою державу і дали можливість московітам уярмити себе. Так у вірші «Якось-то йдучи уночі...» він з сумом зазначає,

«Якби-то, — думаю, — якби
Не похилилися раби...
То не стояло б над Невою
Оцих осквернених палат!
Була б сестра, і був би брат,
А то... нема тепер нічого...
Ні бога навіть, ні півбога.
Псарі з псарятами царять,
А ми, дотепні доїжджачі,
Хортів годуємо та плачем».

Незважаючи на те, що в XIX ст. українська інтелектуальна еліта була малочисельною, однак її вплив у суспільстві був досить вагомим. Захоплена ідеями Гердера українська інтелігенція ставила собі за мету пробудження національної свідомості шляхом поширення освіти та розвиток української літературної мови. Справжня генерація української еліти виникла у добу романтизму, представниками якої стали: М. Гулак, М. Драгоманов, М. Костомаров, П. Куліш, І. Франко, Т. Шевченко. Ці видатні діячі першими перейшли до культурного, а потім і до політичного етапу розвитку нації, що визначило її долю майже на століття. Тоді в середовищі національної інтелігенції формуються впливові громадські організації, зокрема такі, як Кирило-Мефодіївське товариство, Головна Руська Рада, Громада, «Просвіта» та Наукове товариство імені Т. Г. Шевченка.

На цей час припадає закріплення терміну «Україна» за нашим краєм. М. Костомаров, який у «Книгах буття українського народу» назвав духовного суб'єкта, покликаного виконати завдання «духу часу», Україною, в практичній сфері не завжди віддавав цьому терміну перевагу перед топонімами «Малоросія» й «Гетьманщина».

У статті «Дві руські народності» (1861 р.) він стверджував, що всі ці назви «мимовільно зробились тепер архаїзмами, адже ні перша, ні друга, ні третя не обіймали сфери всього народу, а означали лише місцеві та тимчасові явища його історії». Іншими словами, взятий історично, часово, жоден із цих концептів не містив потенції не те що схопити ідеальну, позачасову сутність народу (народний дух), але навіть адекватно відобразити його самовиявлення в історії. Переосмислення (по суті, створення) концепту «Україна» у сенсі подолання будь-яких просторово-часових меж було здійснене Т. Шевченком.

Варто зазначити, що питання вибору як такого між «Україною» та «Малоросією» для поета у принципі не стояло – витворений Шеченком концепт «Україна» був концептуалізацією досвідомо засвоєних ним іще у дитинстві емоційних фіксацій. Відкривши в «Україні», поряд із конкретно-історичною модальністю, сферу трансцендентного, він у той же час редукував «Малоросію» мало не до адміністративно-територіальної назви, позбавивши її таким чином духовної складової. В короткій формулі «і мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні» Шевченко сформулював синтетичний погляд на свою національну спільноту як на єдиний, розгорнутий в універсально «відкритому» часі й просторі духовний континуум, – погляд, який дозволив невдовзі включити в цю тяглість усі періоди української історії.

Вплив та привабливість такого розуміння України були настільки великими, що дозволили М. Грушевському дійти висновку, що «Шевченко то, можна сказати, й рішив се питання, як мають себе називати його земляки, – люди, які говорять українською мовою, держаться свого життя, своєї історії» [1, с.111]. Погоджуючись із духом цього висловлювання, ми, проте, схильні дещо змінити акценти: вирішив це питання все-таки не поет, а ті його наступники, які свідомо обрали «український» (в Шевченковому розумінні) модус свого буття. Шевченкова ж роль полягає у відкритті такої можливості – свідомо бути українцем.

Таким чином, віднаходження імені (або – віднаходження себе в імені) стало одним із найважливіших моментів самопізнання, саморозуміння та самоідентифікації української спільноти за доби національного відродження. Завдяки здійсненому Шевченком переосмисленню імені «Україна» у сенсі подолання будь-яких просторовочасових меж українського буття, у перспективі українство зуміло «впізнати» й історичну, насамперед духовно-культурну, тяглість упродовж усіх періодів своєї історії.

В умовах громадянської війни в Російській імперії УНР була приречена через надмірний зовнішній тиск та внутрішні протистояння, насамперед прихильників соціалістичної і націоналістичної ідеологій. На думку американського історика Р. Шпорлюка, саме боротьба комунізму й націоналізму визначила долю України на початку XX століття [5, с. 433].

Результатом входження України до складу радянської Росії, а потім Радянського Союзу стало творення нової радянської ідентичності. Нова радянська ідентичність була позаетнічною і позанаціональною – всупереч етнічному принципу, закладеному у фундамент держави. В цьому можна «знайти» намагання подолати розчленованість та фрагментарність українських земель, але у межах створеної наднаціональної спільноти: визнаючи нації з їх специфічними рисами і особливостями, радянська влада у той же час з'єднувала їх в одній новій спільноті – «радянському народові». Але створити певну наднаціональну спільність, лояльність до якої перевищувало б національні почуття, не вдалося. Самоідентифікація людей була можлива лише у чисто формальному сенсі («радянський громадянин») або у етнічній площині (руський, українець тощо). Поняття «радянський народ було лише новим тлумаченням терміну «підданий державця, імператора», воно не несло національного навантаження, не змогло витіснити етнічної самосвідомості»

Національне відродження другої половини 80-х – початку було добре підготовлене зусиллями української інтелектуальної еліти попередніх років. Важлива роль у процесі

національного відродження належить українському дисидентському руху. «Шестидесятники» як осередок українського дисиденства однаково прагнули і здобуття громадських свобод, і національних прав. Скориставшись нагодою, яка виникла в другій половині 80-х рр., українська інтелектуальна еліта розпочала процес національного відродження з формування опозиційних структур. Зародження цих перших громадсько-політичних організацій відбувалося за участю досить вузького кола осіб із числа творчої та наукової інтелігенції, для яких гідність людини, прагнення до свободи й справедливості були фундаментальними цінностями. Значний внесок у ці події були внесені безпосередньо Михайлиною Коцюбинською своєю громадською та творчою діяльністю.

Наприкінці 1988 р. в Україні намітилася тенденція до формування двох політичних течій. Більш радикальна, що виступала як спадкоємниця ідей національно-визвольних змагань 40–50-х рр., була представлена Українською гельсинкською спілкою й мала значну підтримку на західноукраїнських землях. Інша, що зароджувалась у середовищі Спілки письменників України, була виразником частини партійно-радянського керівництва та прагнула більшої автономії, відродження мови й культури народу. На початку 1989 р. саме за сприяння СПУ сформовано Товариство української мови імені Т. Шевченка. У вересні 1989 р. на основі розрізнених громадських організацій створений Народний рух України за перебудову, який об'єднав усі національні сили України. У своїй програмі Рух передусім обстоював суверенітет української республіки, відродження мови та культури народу. Це й призвело до проголошення Акту про Суверенітет України 24 серпня 1991 р.

Важливою запорукою успіху національної революції 90-х рр. є те, що НРУ очолили авторитетні особистості, для яких націоналізм як ідеологія був не тільки системою вірувань, а й формою культури та різновидом релігії. Проте, на думку Е. Сміта, «з досягненням політичної незалежності, спостерігається спад націоналістичного

запалу, як тільки стає ясно, що націоналізм не має рецепту для швидкого економічного розвитку» [3, с. 130].

Більше того, на початку XXI століття не лише поняття національної ідентичності, але й поняття самої ідентичності починає асоціюватися не стільки з самореалізацією і досягненням особистої свободи, скільки з соціальними конфліктами через нескінченні «війни за ідентичність». У Новітній історії України прикладом цього є Майдани 2004 та 2013-2014 рр.

Однак доба суверенітету характеризується наявністю цілого ряду проблем з національною ідентифікацією українців. За століття російської і радянської колонізації України вдалося понівечити ментальність частини українського народу і, провівши антиселекцію, виховати підконтрольного будь-якій владі малороса, який своє особисте фізіологічне виживання та відносний матеріальний добробут ставить куди вище, ніж історичну долю свого народу і самої України. Власне, це є ніщо інше, як концтабірна ментальність, за якої понівечена духом людина прагне прожити ще один день, не дуже задумуючись над тим, що наступних днів у неї може і не бути взагалі. Незважаючи на гідну відсіч російській експансії, яка триває восьмий рік є підстави стверджувати про кризу української національної ідентичності, яка викликана не лише тим, що процеси російської асиміляції в Україні так і не вдалося зупинити, а й тим, що це і криза переходу від підімперської соціальної моделі до національної.

Розмита національна ідентичність найчастіше спостерігається серед міських українців, які часто вже в кількох поколіннях втратили не лише мову своїх предків, а і зв'язок зі своїм народом. Такі люди, або їхні предки, коли радянська влада ставила їх перед суворим вибором – або вибирай статок і успішне просування по кар'єрній драбині, або ж свободу і приналежність до своєї нації – вибирали несвободу і статок.

Тому було б дивно думати, що ця пояничарена частина українського населення, яка ж до того колись мала численні дивіденди від відмови від самих себе, з радістю буде наворачтатися до свого українського коріння. Їй взагалі абсолютно чужорідні такі поняття,

як зв'язок зі своїм народом, зв'язок зі своїми українськими предками і вкоріненість на своїй Батьківщині. Безнаціоналізація їхньої свідомості дуже повільно здатна зазнавати будь-яких змін у бік українськості, а світосприйняття переорієнтації.

Такі позанаціональні індивідууми, не відчуючи себе органічною частиною свого народу, свідомо блокують позитивні зміни дезросійщення в Україні та перехід її на рейки зовсім іншої історичної ролі. Очевидно, що за два останні десятиліття не вдалося змінити свідомість пояничарених українців, які взагалі дуже неохоче сприймають саму незалежність української держави, але при цьому не хочуть навіть для себе визнати, що в Росії вони також не можуть прижитися, адже ментально вони опинилися фактично на міждоріжжі між двома народами та культурами, і що в сучасному російському житті вони, як демонструє практика, є просто зайвими.

Міський українець великою мірою є русифікованим українцем, продуктом імперської політики царської Росії, СРСР, а також неоімперської політики сучасної Росії. Історично склалося так, що у більшості випадків модернізаційна розвиненість українців досягалася за рахунок русифікації. І проблемою сучасних міських українців є те, що вони в силу сформованих історичних несприятливих обставин були поставлені перед альтернативою: інтегруватися у зросійщене українське суспільство або ж опинитися добровільно на його маргінесах.

Домінування російської мови в пресі, на телебаченні, радіо, в книговидаванні і навіть у побуті створює таку парадоксальну ситуацію, за якої сучасний міський українець під пресингом штучно нав'язаних із Росії обставин має вибирати для себе: або ідентичність, а це українська мова і українська культура, або розвиток – російська мова і культура.

Відродження національної ідентичності на початку ХХІ ст. відбувалося під впливом ідей демократії. Український народ зберіг свою самобутність завдяки опору русифікації, поширення атеїзму, закріпачення селянства, а також міфу про славне минуле Київської Русі та Козацької держави.

Список використаних джерел:

1. Грушевський М. Історія Української літератури: в 6 т., 9 кн. – Київ: Либідь, 1993. Т. 1. – 375 с.
2. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе . Київ: Основи, 1994. Т. 1. 242 с.
3. Сміт Е. Націоналізм. Київ: К.І.С., 2004. 170 с.
4. Шнаппер Д. Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації. Харків: Фоліо, 2007. 223 с.
5. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм. Карл Маркс проти Фрідріха Ліста. Київ: Основи, 1998. 479 с.

Коваленко-Чукіна І.Г.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних і правових відносин, Уманський національний університету садівництва.

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Екологічні проблеми сьогодення набули без перебільшення глобального та системного характеру. В основних засадах (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року, затверджених Законом України від 21 грудня 2010 р., констатується, що антропогенне і техногенне навантаження на навколишнє природне середовище в Україні у кілька разів перевищує відповідні показники розвинутих країн світу. Тривалість життя в Україні становить у середньому близько 66 років. Значною мірою це зумовлено забрудненням навколишнього природного середовища[5].

Суспільна небезпечність злочину полягає у посяганні на екологічну безпеку, установленій порядок проведення екологічної експертизи, заподіянні шкоди здоров'ю людей, тваринному і рослинному світові, довкіллю. Екологічна безпека - це такий стан

Наукове видання

«Філософія саду і садівництва в світовій культурі : джерела та новітні інтерпретації»: збірник наукових статей за матеріалами VI Міжнародної науково-практичної конференції, Уманський НУС, 19 травня 2022 р.

МАТЕРІАЛИ

**VI МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ФІЛОСОФІЯ САДУ І САДІВНИЦТВА В СВІТОВІЙ КУЛЬТУРІ: ДЖЕРЕЛА ТА
НОВІТНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ»**

Видається в авторській редакції